

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України від 11.07.2019 № 975) www.economy.nayka.com.ua | № 8, 2021 | 26.08.2021 р.

DOI: [10.32702/2307-2105-2021.8.1](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.8.1)

УДК 330.341.2:338.242.2

С. В. Васильчак,

*д. е. н., професор, професор кафедри соціально-поведінкових, гуманітарних наук та економічної безпеки, Львівський державний університет внутрішніх справ, м. Львів, Україна
ORCID ID: 0000-0001-9757-1683*

І. А. Гнатенко,

*д. е. н., доцент, доцент кафедри підприємництва та бізнесу, Київський національний університет технологій та дизайну, м. Київ, Україна
ORCID ID: 0000-0002-0254-2466*

О. В. Жовніренко,

*к. е. н., доцент, доцент кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності, Київський кооперативний інститут бізнесу та права, м. Київ, Україна
ORCID ID: 0000-0003-2962-0628*

В. О. Рубежанська,

*к. е. н., старший викладач кафедри фінансів, обліку та банківської справи, ДЗ "Луганський національний університет імені Тараса Шевченка", м. Старобільськ, Україна
ORCID ID: 0000-0001-8047-4000*

МОДЕЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНОЮ ЕКОНОМІКОЮ: ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОГО ТА ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ

S. Vasylchak

*Doctor of Economic Sciences, Professor,
Professor of the Department of Social, Behavioral, Humanitarian Sciences and Economic Security,
Lviv state University of Internal Affairs, Ukraine, Lviv*

I. Hnatenko

*Doctor of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Entrepreneurship and Business,
Kyiv National University of Technologies and Design, Ukraine, Kyiv*

O. Zhovnireno

*PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Entrepreneurship, Trade and Exchange Activity,
Kiev Cooperative Institute of Business and Law, Ukraine, Kyiv*

V. Rubezhanska

*PhD in Economics, Senior Lecturer of the Department of Finance, Accounting and Banking,
Luhansk Taras Shevchenko National University, Ukraine, Starobilsk*

MODELING OF THE INNOVATIVE SYSTEM OF NATIONAL ECONOMY MANAGEMENT: FORMATION OF FINANCIAL AND HUMAN CAPITAL

В статті досліджено моделювання інноваційної системи управління національною економікою, зокрема формування фінансового та людського капіталу. Доведено, що в умовах сьогодення можна констатувати підвищену активність держави у цілому і окремих регіональних інституцій у сфері підтримки підприємництва, що проявляється у великій

кількості розроблених та реалізованих законодавчих ініціатив і місцевих заходів. Акцентовано увагу на збільшенні числа учасників підприємництва в інноваційній економіці (інтерсуб'єктності інноваційної економіки) та ускладнення інституціонального середовища, що є характерним явищем для процесу оновлення соціально-економічної системи в умовах кризи. Обґрунтовано, що слабка синергія, недосконала вертикальна та горизонтальна взаємоузгодженість і недостатня системність заходів щодо державної підтримки інноваційної діяльності чинять особливо негативний вплив на заходи, які спрямовані на підприємство в науково-технічній сфері. Зроблено висновок, що трансформація національної економіки показала важливість державного регулювання вибірковыми процесами у секторі підприємництва, що передбачає компетентну підтримку насамперед інноваційної активності та ініціативності підприємницьких структур.

The article examines the modeling of the innovative management system of the national economy, in particular the formation of financial and human capital. It is proved that in today's conditions it is possible to state the increased activity of the state as a whole and individual regional institutions in the field of business support, which is manifested in a large number of developed and implemented legislative initiatives and local measures. Emphasis is placed on the increase in the number of business participants in the innovation economy (intersubjectivity of the innovation economy) and the complexity of the institutional environment, which is a characteristic phenomenon for the process of updating the socio-economic system in a crisis. It is substantiated that weak synergy, imperfect vertical and horizontal coherence and insufficient systemic measures for state support of innovation have a particularly negative impact on measures aimed at the enterprise in the scientific and technical sphere. It is concluded that the transformation of the national economy has shown the importance of state regulation of selective processes in the business sector, which provides competent support primarily for innovation and initiative of business structures. The scheme of definition of the state priorities of development of business in the conditions of innovative economy is offered. Emphasis is placed on the fact that the system of priorities for business development should be formed by approved value and national preferences, in accordance with economic and regulatory aspirations, which make up the shell of institutional change, depending on which strategic goals and tactical regulatory objectives are developed. In the process of forming state priorities, measures for state regulation and state support for business development are separated. In this context, it is proposed to define measures for the formation of priorities for business development, which have mainly an impact on organizational, informational and institutional factors - as measures of state regulation. State measures to create conditions for the development of entrepreneurship, which have a major impact on human, technical and technological, natural resources, are defined as measures of state support.

Ключові слова: моделювання; інновації; система управління; національна економіка; фінансовий та людський капітал.

Ключові слова: modeling; innovation; management system; national economy; financial and human capital.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. В умовах сьогодення можна констатувати підвищену активність держави у цілому і окремих регіональних інституцій у сфері підтримки підприємництва, що проявляється у великій кількості розроблених та реалізованих законодавчих ініціатив і місцевих заходів. Якщо ми звернемося до глобальних тенденцій розвитку підприємництва, то побачимо, що одна з відмінних рис сучасного підходу до державного управління національними інноваційними системами полягає в тому, що інноваційна політика в контексті інноваційного типу економіки втрачає галузевий характер і перетворюється у регіональну інтеграційну політику. Внаслідок зазначеного заходи державної підтримки інноваційної діяльності носять переважно регіональний вибіркового характер, що призводить до їх роз'єднаності, дублювання по одних й тих самих питаннях. Все це підкреслює гостроту проблеми координації дій, які потрібно вживати різним органам державного управління з метою підвищення ефективності інноваційної економіки. Зазначені факти обумовлюють актуальність теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на

які спирається автор, виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Складність цієї проблеми багаторазово зростає за рахунок збільшення числа учасників підприємництва в інноваційній економіці (інтерсуб'єктності інноваційної економіки) та ускладнення інституціонального середовища, що є характерним явищем для процесу оновлення соціально-економічної системи в умовах кризи [6, 8, 10]. Слабка синергія, недосконала вертикальна та горизонтальна взаємоузгодженість і недостатня системність заходів щодо державної підтримки інноваційної діяльності чинять особливо негативний вплив на заходи, які спрямовані на підприємство в науково-технічній сфері.

Для органів державної влади України найбільшим є відчутне навантаження, пов'язане із зусиллями визначення найактуальніших та дієздатних способів підтримки підприємництва, орієнтації на їх системну реалізацію за несприятливих зовнішніх чинників [1, 5, 7, 9]. Це означає, що за сучасних умов державного управління постає актуальним завданням не лише розробка найефективніших заходів щодо державної підтримки підприємництва, а ще й організація процесу їх виконання, реалізації та узгодженості на усіх рівнях.

Важливою задачею національної економіки є розробка стратегії перетворення країни з експортера сировини до світового виробника наукомісткої продукції, що має на увазі перехід економіки на інноваційний шлях розвитку як єдино можливий в сучасних умовах [2-4]. Саме тому трансформація національної економіки показала важливість державного регулювання вибірковими процесами у секторі підприємництва, що передбачає компетентну підтримку насамперед інноваційної активності та ініціативності підприємницьких структур (концентрація уваги держави насамперед до інноваційного підприємництва, а не традиційного), що потребує подальшого дослідження.

Формулювання цілей статті (постановка завдання) – дослідити моделювання інноваційної системи управління національною економікою: формування фінансового та людського капіталу.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Імперативом переходу національної економіки на інноваційний шлях розвитку є кардинальне підвищення інноваційної стійкості бізнесу. Для того щоб державна політика утворення високотехнологічної економіки надала позитивний ефект система органів державної влади повинна сприяти зацікавленості господарюючих суб'єктів в результативній інноваційній діяльності. При цьому держава, здійснюючи регулювання інноваційних процесів, з одного боку, ініціює нововведення і виступає активним учасником у цих відносинах, з іншого – стимулює інноваційну активність підприємництва шляхом визначення державних пріоритетів, що є запорукою конкурентоспроможності економіки країни.

Інноваційна політика держави реалізується шляхом комплексного державного регулювання та державної підтримки, яка полягає у формуваннях: державних пріоритетів розвитку підприємництва; інноваційної концепції; інноваційної стратегії; інноваційної системи управління; інноваційного середовища; інфраструктурного та ресурсного забезпечення діяльності інноваційного підприємництва.

Генеральною метою державного регулювання інноваційним підприємництвом є забезпечення умов для розширення інноваційної діяльності бізнесу по прийнятих в країні стратегічних векторах соціально-економічного розвитку.

Державне регулювання підприємництвом в умовах інноваційної економіки постає як цілеспрямований, координаційний процес управлінського впливу державних інституцій на різні сегменти інноваційного підприємництва, який реалізуються на макро-, мезо- і мікрорівнях. Конструктивна роль державного регулювання підприємництвом полягає в тому, щоб сформувати і впровадити відповідні інструментарії, форми і методи управління з метою становлення високоєфективної, конкурентоспроможної інноваційної економіки і на цій основі досягти підвищення життєвого рівня населення. Ефективність державного регулювання підприємництвом буде забезпечено лише тоді, коли організованим управлінням буде охоплено усі стадії та елементи інноваційного процесу і за умов, якщо відбудеться інтеграція всіх його стадій і елементів у єдиний комплекс та гармонійний розвиток.

За період незалежності в Україні було реалізовано низку важливих заходів щодо державного регулювання, які призвели до:

формування національної системи інноваційного підприємництва;

утворення вітчизняного бізнес-середовища, спрямованого на підтримку інновацій;

створення вітчизняного законодавчого поля, яке регулює підприємницьку та інноваційну діяльність тощо.

Усе вітчизняне законодавство з питань державного регулювання інноваційною діяльністю та підприємництвом повинне відповідати Конституції України. До одного з головних Законів України, що регламентують підприємницьку інноваційну діяльність в інноваційній економіці, слід віднести Закон України «Про інноваційну діяльність». Окремі положення інноваційної діяльності відображено в інших Законах України: «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні», «Про пріоритетні напрямки розвитку науки і техніки», «Про ратифікацію Заяви про членство України в Міжнародній європейській інноваційній науково-технічній програмі «EUREKA», «Про інвестиційну діяльність», «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про ратифікацію Угоди про підтримку і розвиток малого підприємництва в державах-учасниках СНД» тощо.

У 2012 р. почав діяти Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні», згідно якого: малим підприємствам надано право отримання державних безповоротних цільових субсидій, які будуть витрачатися на придбання та впровадження нових технологій, зокрема, енерго-, та екологічнозберігаючих технологій. Важливою подією для розвитку підприємництва стала ратифікація у березні 2015 р. Угоди про асоційовану участь України в програмі ЄС «Горизонт 2020», яка

передбачала співпрацю України з ЄС у дослідницькій та інноваційній діяльності, що реалізується у всіх сферах суспільного життя – від вітчизняних фундаментальних наук до впровадження інновацій в реальний сектор економіки. Ініційовано та детально врегульовано державні покрокові заходи щодо приєднання України до Програми з підвищення конкурентоспроможності, доступу до ринків для малих та середніх підприємств – COSME, яка з 2014 р. працює в країнах ЄС і розрахована до 2020 року. З початку дії Програми інноваційні підприємства ініціювали понад 5000 заявок на отримання закордонних патентів, з такими провідними світовими корпораціями як: «Lenovo», «Mastercard», «General Electric», «Huawei», «Samsung», «Hitachi», «Bayer», «VISA», «BASF», «Siemens», «Qualcomm», «Syngenta» та ін.

Водночас за наявності окремих покращень в підприємстві, зберігається фрагментарність і нестійкість загального бачення державного регулювання та визначення державних пріоритетів розвитку підприємництва. Вітчизняні статистичні дані та експертні висновки науковців невтішно свідчать, що сучасний рівень розвитку підприємництва в Україні недостатній для формування інноваційної моделі національної економіки, де таке підприємство виступає каталізатором позитивних зрушень: суспільного інноваційного розвитку; масового створення нових робочих місць; поживлення попиту і пропозиції в регіонах; появи у економічно активній частині населення самостійних джерел доходу за рахунок реалізації приватнопідприємницької ініціативи; зміцнення середнього класу; зниження соціальних навантажень на видатки бюджетів всіх рівнів тощо. Тож працювати науковцям та державним управлінцям є над чим.

Державне регулювання підприємництвом в інноваційній економіці повинне містити систему заходів організаційно-правового та економічного характеру, скерованих на зміни інституціонального середовища підприємництва, що буде забезпечувати розвиток відтворювальної економіки. Вони повинні ґрунтуватися на ініційованих пріоритетних законодавчих, регулятивних, розподільчих та контролюючих напрямках впливу, які здійснюються органами державної влади з метою забезпечення стійкого розвитку саме підприємництва, заснованого на інноваціях. Насамперед, стратегія державного регулювання передбачає вибір пріоритетів та інструментів державного впливу, які засновані на процесі цілепокладання.

Існує два можливих підходи до визначення головних пріоритетів державного регулювання підприємництвом.

Перший підхід – ліберально-консервативний, який передбачає помірну, поступову стабілізацію інституціонального середовища підприємницької системи України за умови збереження невисоких темпів економічного росту (економічне зростання є вторинним відносно стабільності інституціонального середовища). Другий – ліберально-революційний, є типовим для перехідних економік нових індустріальних країн Східної Азії та окремих держав СНД, які розвиваються, подібно до азійських або далекосхідних «тигрів», де пріоритетом держави є досить жорсткі регулятивні заходи, що направлені на досягнення економічного зростання.

Результативність масштабів, методів державного регулювання та втручання в ринкові процеси за другого підходу оцінюються чітко запланованими темпами економічного зростання країни. На нашу думку, слід констатувати, що найбільш ефективним підходом до визначення пріоритетів державного регулювання підприємництвом в сучасних умовах соціально-економічного розвитку України – є ліберально-революційний підхід. В рамках такого підходу, обрані в пріоритетах цілі державного регулювання досягають ефективності зазвичай в довгостроковому періоді, про що свідчить світовий досвід державного управління ХХ-ХХІ століть. Слід визнати, що такі заходи будуть викликати супротив, що призведе до вибуху опортуністичної поведінки окремих стейкхолдерів підприємництва. Водночас, у кінцевому рахунку жорсткі заходи призведуть до економічного процвітання країни та підвищення її інноваційності у майбутньому.

Довести зазначений позитивний ефект від реалізації таких державних заходів можливо за допомогою положень загальновідомої теорії обмеженої раціональності Г. Саймона, за яку винахідник отримав Нобелівську премію [2]. Так, підприємства та домогосподарства погоджуються з моделлю власної поведінки, що відповідає правилам «нав'язаним» їм ззовні інституціями державного регулювання, якщо у перспективі вони отримають задовільний результат. Тобто поступово знижуючи свої трансакційні витрати, вони вийдуть на суспільно задовільний для них рівень прибутковості (для підприємств) та добробуту (для домогосподарств). Тому навіть за відсутності Парето-оптимальності стейкхолдери підприємництва та ринку поступово знижують опортунізм своєї поведінки до рівня, достатнього для його контролю з боку державних органів влади та уникнення конфліктності бізнесу з владою [3].

Ефективність політики активного втручання в інституціональне середовище розвитку підприємництва можна простежити, використовуючи похідний або потенційно поліпшений критерій Парето-оптимальності, що запропонували Д. Хікс та Н. Калдор (у науковому світі він дістав назву – критерій Калдора-Хікса). Згідно даного критерію за еволюційної трансформації економічної системи з поточного стану в інший, в якій реалізуються жорсткі заходи державного впливу, суспільний добробут збільшується в тому випадку, якщо «переможці» оцінили власні доходи вище витрат «потерпілої» сторони і компенсували всі витрати останніх [6]. Тобто головна проблема визначення державних пріоритетів розвитку підприємництва в інноваційній економіці – довгостроковість очікувань соціально-економічних ефектів та непопулярність державних заходів з управління (що обов'язково на першому етапі їх реалізації призведе до інституціонального тертя та супротиву стейкхолдерів ринку). Водночас через певний проміжок часу такі заходи обернуться ефективністю спочатку на макро-, а потім на мезо-, мікро-, мегарівнях [5].

Яскравим прикладом впровадження таких ліберально-революційних реформ є «шокова терапія» Л. Бальцеровича, яку ще називають «польським економічним дивом». Частково рекомендації державного діяча та вченого можна адаптувати до умов національної економіки України. Л. Бальцерович вважав, що ефективному соціально-економічному розвитку України та науковому прогресу заважають негативні інституціональні умови у

сфері залучення приватних інвестицій та ведення підприємницької діяльності. Маючи у переважній більшості населення з вищою освітою та високими інтелектуальними здібностями, в економіці України все одно не відбуваються позитивні зрушення, отже основними недоліками державної політики є слабкість інституцій, які б стимулювали ділову активність бізнесу [1].

Л. Бальцерович справедливо зазначав, що обрані стратегічні пріоритети України у напрямку збереження бюджетоутворюючих великих підприємств у державній власності не мають раціонального пояснення. Недостатність коштів у приватного сектору не є слідством відмови бізнесу ефективно створювати та розвивати ці підприємства, а є виключно наслідком чисельних адміністративних та інституціональних бар'єрів, неузгодженості дій неформальних інститутів, які створює на цьому шляху держава [1].

Причому більшість із таких бар'єрів призвели до різноманітних деформацій середовища інноваційної економіки, серед яких найбільш відчутними можна вважати ортогональні інститути, інституціональні пастки, мутацію й мімікрію інститутів, що є наслідком виникнення «провалів» ринку.

Виходячи з зазначеного, однією з найголовніших цілей визнання пріоритетів розвитку підприємництва в інноваційній економіці є усунення існуючих трансформаційних «провалів» ринку (market failures) та стимулювання позитивних перетворень у середовищі на макро-, мезо- та мікрорівнях (рис. 1). Вплив ринкових «провалів» на пріоритети розвитку підприємництва в інноваційній економіці, а також наслідки, які вони викликають, є центром дискусій в сучасній економічній науці, прикладних дисциплінах державного управління, а також є важливим аспектом побудови майбутньої політики держави як центрального економічного регулятора щодо усунення зазначених «провалів». У нашому розумінні ринкові «провали» – це сукупність несприятливих інституціональних умов (формальних та неформальних правил), які склалися в економіко-часовому просторі середовища підприємництва, в наслідок недосконалого зовнішнього і внутрішнього оточення для здійснення інноваційної діяльності, що сприяє прогресуванню опортуністичних явищ і призводить до збільшення трансформаційних та трансакційних витрат у підприємницькій діяльності в інноваційній економіці.

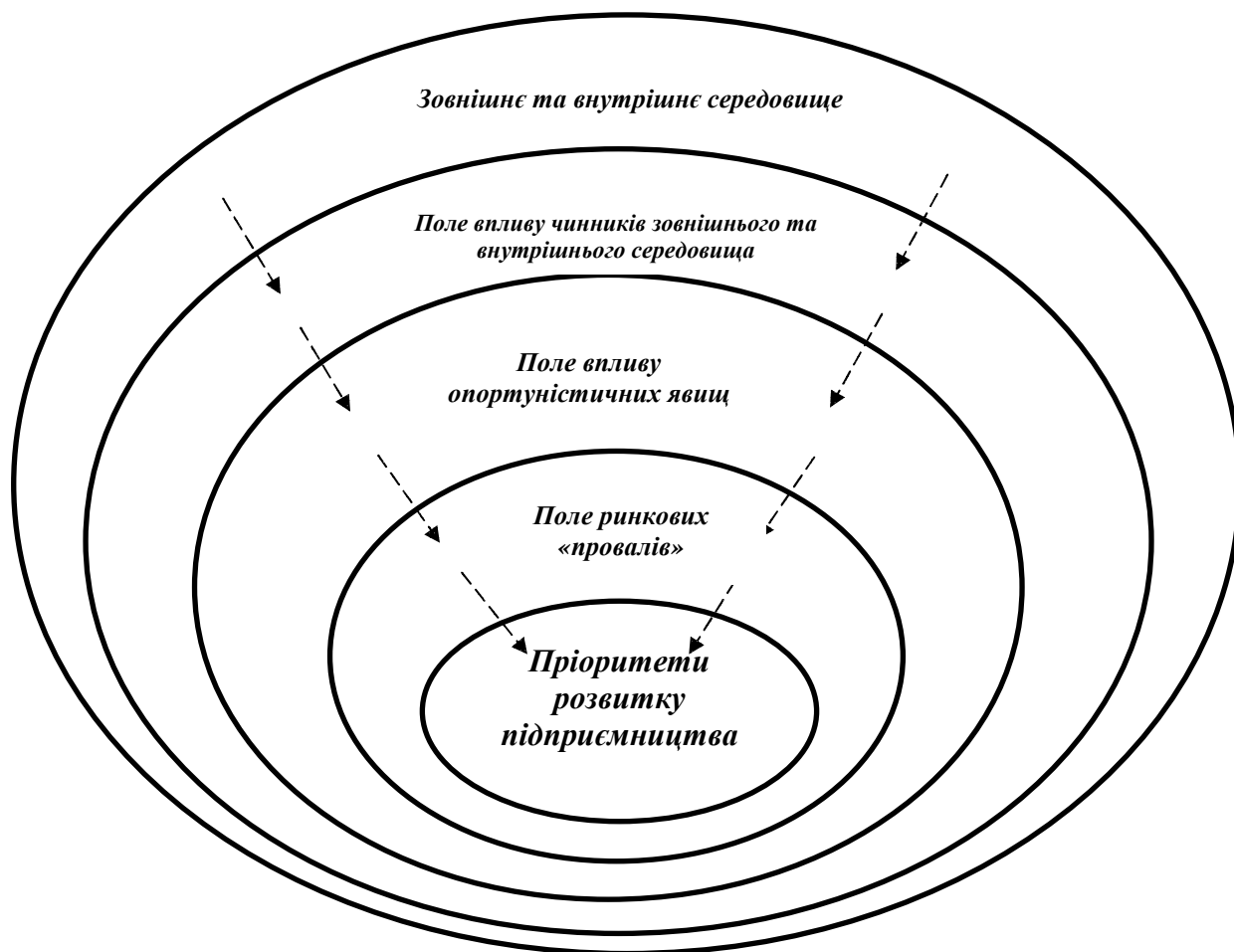

Рис. 1. Вплив ринкових «провалів» на пріоритети розвитку підприємництва в інноваційній економіці

Саме тому доцільність активного державного втручання в ринкові процеси слід обґрунтовувати наявністю «провалів» ринку. Якщо вони об'єктивно існують, то дії держави повинні бути спрямовані на їх подолання.

На рис. 2 зображено причинно-наслідкові зв'язки виникнення «провалів», що спричиняють інертний розвиток підприємництва в інноваційній економіці.

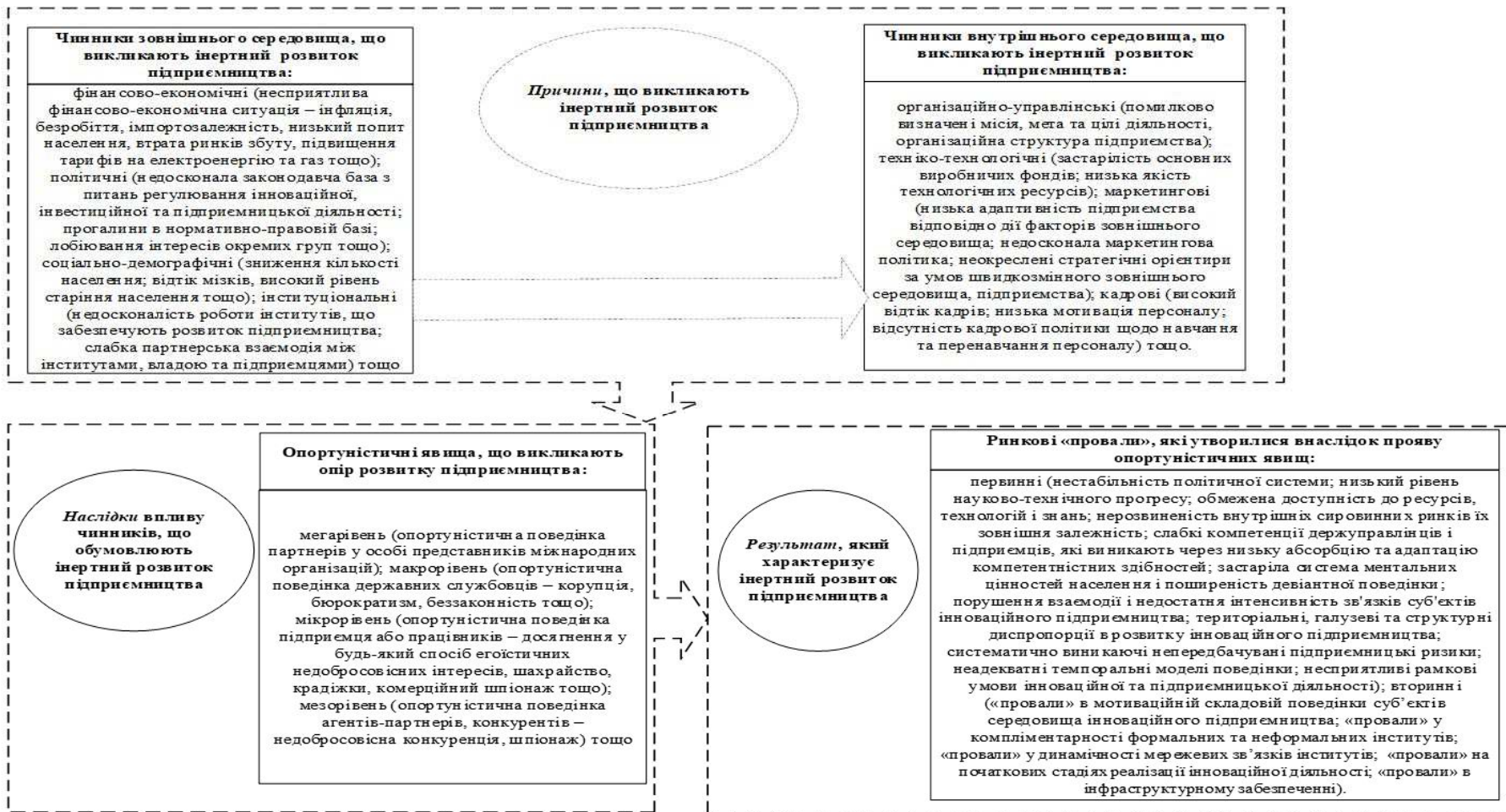

Рис. 2. Карта причинно-наслідкових зв'язків виникнення «провалів», що спричиняють інертний розвиток підприємства в інноваційній економіці

Первинні чинники виникнення ринкових «провалів» у середовищі підприємництва продукуються через появу таких негативних ключових параметрів в економіко-часовому просторі інноваційної економіки, які не дозволяють підприємству повною мірою виконувати свої функції (у переважності шляхом інструментарію ринкової саморегуляції, яка притаманна досконалій ринковій економіці). До них відносяться основні негативні чинники як прямого, так і опосередкованого впливу:

нестабільність політичної системи та міжпартійні суперечності, які здебільш направлені не на вирішення питань майбутнього поліпшення соціально-економічного розвитку держави, а на ліквідацію у будь-який спосіб партійних конкурентів;

низький рівень науково-технічного прогресу та ініціативності держави щодо його стимулювання;

обмежена доступність підприємців до ресурсів, технологій і знань, що обумовлює розповсюдження та поглиблення негативних неформальних відносин між бізнесом та владою;

нерозвиненість внутрішніх сировинних ринків та їх зовнішня залежність, що призводить до розриву ланцюгів виробничого циклу;

слабкі компетенції держуправлінців і підприємців, які виникають через низьку абсорбцію та адаптацію компетентнісних здібностей;

застаріла система ментальних цінностей населення, поширеність девіантної поведінки, злочинів та недобросовісної конкуренції;

порушення комунікативної взаємодії і недостатня інтенсивність зв'язків суб'єктів інноваційного підприємництва у напрямку формування кластерів;

територіальні, галузеві та структурні диспропорції в розвитку інноваційного підприємництва;

систематично виникаючі непередбачувані підприємницькі ризики, що обумовлені низькою ефективністю формальних інститутів;

неадекватні темпоральні моделі поведінки стейкхолдерів підприємництва, що виникають як слідство необхідної адаптації до несприятливого середовища;

несприятливі рамкові умови підтримки інноваційної та підприємницької діяльності на місцях.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

Запропоновано схему визначення державних пріоритетів розвитку підприємництва в умовах інноваційної економіки. Акцентовано увагу на тому, що систему пріоритетів розвитку підприємництва повинні формувати затверджені ціннісно-національні переваги, відповідно до економічних та нормативних прагнень, з яких складається оболонка інституціональних перетворень, в залежності від яких розробляються стратегічні цілі та тактичні задачі регулювання. В процесі формування державних пріоритетів слід відокремлювати заходи щодо державного регулювання та державної підтримки розвитку підприємництва. У цьому контексті запропоновано визначати заходи з формування пріоритетів розвитку підприємництва, які надають переважно вплив на організаційний, інформаційний і інституціональний фактори – як заходи державного регулювання. Державні заходи по створенню умов для розвитку підприємництва, які надають переважно вплив на людський, техніко-технологічний, природно-ресурсний, можуть бути позначені як заходи державної підтримки.

Список літератури.

1. Гнатенко І.А. Методологічні основи інституціонального аналізу національної системи інноваційного підприємництва. *Науковий журнал «Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії»*. 2018. № 6 (18). С. 70-74.

2. Гнатенко І. Вплив національного інноваційного підприємництва на сталий розвиток ринку праці. *Вісник Херсонського державного університету*. 2018. № 32. С. 69–72.

3. Brockova K., Rossokha V., Chaban V., Zos-Kior M., Hnatenko I., Rubezhanska V. Economic mechanism of optimizing the innovation investment program of the development of agro-industrial production. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*. 2021. Vol. 43. No. 1. P. 129-135.

4. Fang L. Do clusters encourage innovation? A meta-analysis. *J. Plan. Lit.* 2015. Vol. 30. Issue 3. P. 239-260.

5. Guo D., Guo Y. Government-subsidized R & D and firm innovation: evidence from China. *Research Policy*. 2016. № 45(6). P. 1129-1144.

6. Kozhukhivska R., Parubok N., Petrenko N., Podzihun S., Udovenko I. Methods of assessment of efficiency of creating regional innovative clusters for dynamic development of economics. *Investment Management and Financial Innovations*. 2017. №14 (3). P. 302-312.

7. Swanson L. Entrepreneurship and Innovation Toolkit. Saskatoon: *University of Saskatchewan*. 2017. 158 p.

8. Szczygielski K., Grabowski W., Pamukcu T. Does government support for private innovation matter? Firm-level evidence from two catching-up countries. *Research Policy*. 2017. №46 (1). P. 219-237.

9. Zaenchkovsky A. Prospectsofnon-ferrous metallurgy enterprises participation in industrial clusters. *Economic Annals-XXI*. 2018. № 174(11-12). P. 63-68.

10. Zos-Kior M., Hnatenko I., Isai O., Shtuler I., Samborskyi O., Rubezhanska V. Management of Efficiency of the Energy and Resource Saving Innovative Projects at the Processing Enterprises. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*. 2020. Vol.42. No.4. P. 504-515.

References.

1. Hnatenko, I. (2018). "Methodological bases of institutional analysis of the national system of innovative entrepreneurship", *Ekonomichnyj visnyk Zaporizkoi derzhavnoi inzhenernoi akademiji-Economic Bulletin of Zaporizhzhya State Engineering Academy*, vol. 6(18), pp. 70-74.
2. Hnatenko, I. (2018). "The Impact of National Innovative Entrepreneurship on Sustainable Development of the Labor Market", *Visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu-Bulletin of the Kherson State University*, vol. 32, pp. 69-72.
3. Brockova, K., Rossokha, V., Chaban, V., Zos-Kior, M., Hnatenko, I., Rubezhanska, V. (2021). Economic mechanism of optimizing the innovation investment program of the development of agro-industrial production, *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*, vol. 43.1, pp. 129-135.
4. Fang, L. (2015). Do clusters encourage innovation? A meta-analysis, *J. Plan. Lit.*, vol. 30.3, pp. 239-260.
5. Guo, D., Guo, Y. (2016). Government-subsidized R & D and firm innovation: evidence from China, *Research Policy*, vol. 45(6), pp. 1129-1144.
6. Kozhukhivska, R., Parubok, N., Petrenko, N., Podzihun, S., Udovenko, I. (2017). Methods of assessment of efficiency of creating regional innovative clusters for dynamic development of economics, *Investment Management and Financial Innovations*, vol. 14 (3), pp. 302-312.
7. Swanson, L. (2017). *Entrepreneurship and Innovation Toolkit*. Saskatoon: University of Saskatchewan. 158 p.
8. Szczygielski, K., Grabowski, W., Pamukcu, T. (2017). Does government support for private innovation matter? Firm-level evidence from two catching-up countries, *Research Policy*, vol. 46 (1), pp. 219-237.
9. Zaenchkovsky, A. (2018). Prospectsofnon-ferrous metallurgy enterprises participation in industrial clusters, *Economic Annals-XXI*, vol. 174(11-12), pp. 63-68.
10. Zos-Kior, M., Hnatenko, I., Isai, O., Shtuler, I., Samborskyi, O., Rubezhanska, V. (2020). Management of Efficiency of the Energy and Resource Saving Innovative Projects at the Processing Enterprises, *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*, vol. 42.4, pp. 504-515.

Стаття надійшла до редакції 21.07.2021 р.